

Поліщук Г.С., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Для ефективної протидії корупції насамперед необхідно мати чіткі уявлення щодо його сутності, сучасного стану та детермінуючих чинників. Отримання достовірної інформації щодо кількісних та якісних показників корупції є одним із завдань передбачених Державною програмою щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки. Відтак, досягнення ефективності у протидії корупції неможливе без аналізу її стану та відповідних кримінологічних і статистичних досліджень.

У правозастосовній практиці до корупційних злочинів, як правило, відносять доволі широке коло злочинів, деякі з яких за формальними ознаками (у розумінні Закону України «Про запобігання корупції») не є корупційними. Так, «Звіт про стан протидії корупції» відносить до кримінальних корупційних правопорушень діяння, передбачені ч.ч. 2-4 ст. 189, ч.ч. 2-5 ст. 191, ч. 3 ст. 206, ст. 232, ч.ч. 2, 3 ст. 262, ст. 353, ч.ч. 2,3 ст. 358, ст. 364, ст. 364-1, ст. 365, ст. 365-1, ст. 365-2, ч. 2 ст. 366, ст. 368, ст. 368-2, ст. 368-3, ст. 368-4, ст. 369-2, ст. 370, ч. 2 ст. 375, ч.ч. 2,3 ст. 410, ст. 423, ч.ч. 1, 3 ст. 424 КК України.

Відомості ж щодо адміністративних корупційних правопорушень включають у себе дані щодо ст.ст. 172-2-172-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Відповідно до статистичних даних кількість адміністративних і кримінальних корупційних правопорушень протягом 2012-2015 років залишалась доволі стабільною. Середні щорічні значення правопорушень даної категорії становили: 2294 - для адміністративних правопорушень та 2508 - для кримінальних правопорушень. Серед виявлених корупційних злочинів 76,3% відносились до тяжких та особливо тяжких, 6,8% - вчинені у складі організованих груп та злочинних організацій.

За сферами, де були виявлені корупційні правопорушення, варто відзначити певне неспівпадіння показників розподілу. Так, істотно різняться частки адміністративних і кримінальних правопорушень у фінансово-кредитній і банківській системі, а також сфері приватизації. Доля адміністративних правопорушень становить у цих сферах 0,4%, 0,1% та 0,4% відповідно, а корупційних злочинів - 2,5%, 6,8%, 2,0%. Пояснити такі розбіжності, на наш погляд, можна, по-перше, неспівпадінням змісту диспозицій адміністративних та кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за корупційні правопорушення, по-друге, виходячи з незначної кількості одиниць вибірки, яку по суті й представляє собою офіційна статистика адміністративних і кримінальних корупційних правопорушень при дослідженні корупції методами статистичного спостереження. Зокрема, за період 2012-2015 років було виявлено лише 11 адміністративних корупційних правопорушень у фінансово-кредитній і 4 у банківській системах.

Цю тезу підтверджує порівняння більш значних складових об'єкту дослідження. Так, різниця у значеннях питомої ваги правопорушень, що становлять значну частку у структурі корупції, є порівняно незначною. Наприклад, у сферах освіти, охорони здоров'я, бюджетній, земельних відносин, охорони довкілля відповідні частки адміністративних і кримінальних

правопорушень становлять: 16,4% і 14,8%; 14,9% і 13,2%; 24,2% і 29,0%; 21,9% і 15,9%; 7,1% і 5,1%.

Щодо ж суб'єктного складу корупційних правопорушень варто зауважити, що протягом аналізованого періоду щороку в середньому притягалось до адміністративної відповідальності 1829 осіб, до кримінальної - 1909. Відповідні частки державних службовців у структурі всіх корупційних правопорушників становили 9,1% і 15,4%.

Звертає увагу мізерні показники притягнутих до відповідальності державних службовців 1-2 категорій. Так, за останні 4 роки до адміністративної відповідальності було притягнуто лише 5 таких осіб, а до кримінальної - 12.

Переважаю ж більшість з числа притягнутих до відповідальності державних службовців складають службовці 5-7 категорій: 84,1% - до адміністративної та 85,9% - до кримінальної відповідальності.

Не притягнуто до відповідальності протягом зазначеного періоду жодного народного депутату України та депутата Верховної Ради АР Крим. Одиначними є факти притягнення до відповідальності депутатів обласних рад: 1 - до адміністративної та 4 - до кримінальної відповідальності.

У статистичних відомостях практично не представлена така категорія як судді, адже до адміністративної відповідальності було притягнуто лише 4 професійних суддів і 7 інших службових осіб судової гілки влади. За вчинення корупційних злочинів відповідно 71 та 3 особи. Звертає увагу зниження зазначених показників у 2015 році: до кримінальної відповідальності було притягнуто лише 10 суддів та жодного - до адміністративної.

Основну частку (84,9%) осіб, що були притягнуті до адміністративної відповідальності, складають державні службовці (9,1%), депутати сільських, селищних, міських, районних рад (30,4%), посадові особи місцевого самоврядування (16,6%), працівники правоохоронних органів (15,7%) та посадові особи юридичних осіб публічного права (13,1%). Інші категорії мають відносно невелику питому вагу: особи, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-

господарські обов'язки в юридичних особах приватного права (3,6%), посадові особи юридичних осіб, фізичних осіб - у разі одержання від них неправомірної вигоди (2,2%), посадові та службові особи районних та облдержадміністрацій (4,0%), особи, що надають публічні послуги (2,1%).

Істотно більшими у порівнянні з адміністративними правопорушеннями є частки таких категорій осіб, як державні службовці (15,4%), особи, які виконують організаційно-розпорядчі чи адміністративно-господарські обов'язки в юридичних особах приватного права (15,2%), посадових осіб юридичних осіб, фізичних осіб - у разі одержання від них неправомірної вигоди (10,9%), працівники правоохоронних органів (16,2%).

Найбільшу частку серед працівників правоохоронних органів, які були притягнуті до відповідальності за вчинення корупційних злочинів, становлять співробітники органів внутрішніх справ (42,8%), Збройних Сил України (14,1%), державної податкової служби (10,8%). Питома вага працівників прокуратури - незначна (1,4%).

Водночас, наведені статистичні дані не повною мірою відображають реальної ураженості корупцією зазначених державних органів. Так, відповідно до результатів соціологічного опитування, проведеного в різних регіонах України у кінці 2015 року компанією «Тейлор Нельсон Софрез Україна» (TNS в Україні), найбільш корумпованими структурами (оцінка - «дуже корумповані, без грошей вирішити питання неможливо») визначено суди (60%), прокуратуру (53%), міліцію (51%) та митну службу (46%).

Отже, дослідження статистичної інформації, що характеризує суб'єктний склад корупційних правопорушень, засвідчило ситуацію щодо спрямованості головних зусиль правоохоронних органів на притягнення до відповідальності не самих небезпечних корупційних правопорушників. Разом з тим, корупціонери найвищого рівня залишаються, як правило, безкарними.